

Les particularitats d'un any faller: l'any 1931

Ramon Estellés Feliu

Guanyador del VI Premi Soler i Godes al Millor Article d'un Llibret de Falla de l'Horta*

RESUM: El buidatge sistemàtic de la premsa diària, llibrets de falla i revistes falleres, permet seguir les principals qüestions i novetats de l'exercici faller de l'any 1931. Així, s'analitza la polèmica sobre el disseny dels monuments fallers entre la concepció popular majoritària i la denominada "falla artística", també els antecedents del futur conflicte de drets entre els autors dels esbossos de les falles i els mitjans de comunicació, com també l'enfrontament entre l'editorial Carceller i el Comité Central Faller per l'administració dels drets d'ús. La irrupció de la figura de les belleses falleres i la creació de premis a les falletes infantils son uns altres dels temes tractats.

PARAULES CLAU: fonts documentals; drets d'autor; art faller; falleres majors; falles infantils; Segona República.

ABSTRACT: A thorough compilation of articles from the daily press, Falles leaflets, and specialized magazines lets us follow the main issues and novelties of the Falles festival of 1931. There is an interesting controversy between two different and opposing views of what a *falla* monument should look like, namely the majoritary idea of a *falla* with the usual elements that would please all and the so called «artistic falla», with innovating features. Also the copyright property brought into conflict four different parties: on the one hand, the authors of the monuments's drafts claimed for their right against the mass media, and on the other, the Carceller publishing company fought for their right against the Falles Central Committee. Two important novelties of that year were the creation of the so-called *belleza fallera*, a woman who represented the festival in a way similar to a festival queen, and who would be later called *fallera major*, and the foundation of the prizes for the best children's *falla* monument.

KEYWORDS: documentary sources; copyright; faller art; *fallera major*; children's *falla* monuments; Second Spanish Republic.

Tres días hay en el año
que relucen más que el sol:
Corpus Christi, Jueves Santo
y el día de la Ascensión.

ADAGI POPULAR

En Valensia hia tres cosas
que allumenen más qu'el sol:
Pascua Florida, les Falles
y la Fira de Choliol.

ÀNGEL GARDE

"Cansons acróstic-falleres",
Àngel Garde, *El Fallero*, 1931

L'any passat, presentàvem un projecte de recerca de materials fallers: el buidatge de publicacions foranes, abans de la data d'aparició del *Pensat i Fet*, per tal de donar a conèixer, al món faller, allò que vam denominar "L'interés dels altres". L'exercici faller 2010-11 veurà en forma impresa la continuïtat d'aquesta empenta.

També des del nostre llibret, parlàvem del procés d'elaboració d'una base de dades de referències falleres, que començava el seu treball pel rescat de les dignitats femenines de la festa; sobre l'estat del qual informa, enguany, la Delegació de Cultura.

Ens basàvem en un buidatge sistemàtic de la premsa diària, llibrets de falla i revistes falleres, que es conserven a les principals hemeroteques i col·leccions institucionals valencianes. Pel que fa als diaris, vam triar, per als anys

trenta, *El Mercantil Valenciano*, *Las Provincias*, *La Correspondencia de Valencia*, *La Voz Valenciana*, *Diario de Valencia* i *El Pueblo*, els directors dels quals tenien la condició de "fallers majors" del Comité Central Faller (*El Mercantil Valenciano*, 5 novembre 1930, p. 3, entre d'altres). No vam considerar prioritari el buidatge de *La Semana Gráfica*, encara que el seu director ostentava la mateixa condició que els anteriors, per l'abast temporal —acabà de publicar-se en juny del 32— i pel seu caràcter de setmanari. El tractament adequat de l'any 1937, fins allà on pogué ser un any faller normal, i més enllà, ha demanat les inevitables adaptacions.

Ara, es planteja de donar bon ús al munt de notícies diverses que, sobre la nostra festa, hem pogut col·leccionar arran de la recerca de les referències personals que eren el nostre objectiu primer. El registre sistemàtic, amb una classificació adient, i l'elaboració de resums —quan fóra escaient— de tots els editorials, articles, anuncis, notes o similars relatius a la nostra festa, era ineludible.

Dos aspectes ens interessien especialment: la concreció, en els mitjans considerats, de la cronologia històrica de la festa, amb totes les seues característiques i particularitats, i l'eventual diferenciació ideològica dels respectius tractaments periodístics.

Encetem, hui, la publicació dels materials aplegats. L'objectiu d'aquests lliuraments, el primer dels quals s'ha volgut dedicar a l'exercici en què es va oficialitzar la figura de les belles falleres, serà de particularitzar l'ambient faller: tot assenyalant les principals qüestions polèmiques i novetats, quan són recollides per les publicacions buidades.

La importància que donem a les fonts ens porta a incloure en el text totes les referències, i a donar prioritat a les citacions per damunt dels nostres comentaris; les limitacions d'espai ens obliguen a reportar, ací, pel que fa a la premsa diària, solament les informacions del diari de què més ens hem nodrit: *El Mercantil Valenciano*.

0. Un parell d'anècdotes

¡L'any 31 va veure, entre altres coses, com queia, abans d'hora, la falla de la plaça dels Serrans ("Se hunde una falla", *El Mercantil Valenciano*, 19 març 1930, p. 3):

¡En las primeras horas de la tarde de ayer la falla instalada en la plaza de Serranos, esquina a la de Roterros, se vino abajo con gran estrépito, asustando a los que se encontraban admirándola de cerca.

No ocurrieron desgracias; pero se interrumpió un buen rato el servicio de tranvías.

¡També va ser un curiós any pont per a un magnífic cartell de Falles, el del gran Antoni Vercher, presentat a concurs l'any 30 —el primer concurs, de fet—, que, tot i no resultar guanyador, va merèixer un premi extraordinari d'igual quantia; com constata *Taula* en el seu número 29, del mes de febrer (p. 4). Al 32, estranyament, l'*Àlbum Fallero*, el llibre oficial, en la pàgina 4, va presentar el mateix cartell, en blanc i negre i amb la retolació corresponent al cartell oficial de l'any, tot i que no ho va ser mai. A l'entremig,

Cartell anunciador de les Falles, obra d'Antoni Vercher

Nostra Novel·la, en el número 44, datat el 14 de març de 1931, el va emprar com a portada en la publicació de l'aplec de contes "Ninots de Falla", d'Enric Duran i Tortajada: Vercher en va fer també les il·lustracions.

1. La falla artística enfront de la falla satírica: una polèmica que continua

NOSTRA ENCOSTA. *El TIO PEP abusant de la amabilitat de artistes, literatos y atres personalitats valensianes lis ha demanat la opinió en esta encosta: ¿La falla deu ser monument arquitectónic en la que se reproduixquen edificis notables y costums de la terra, o la sátira pletórica de sabor popular, gracia y picardía? [...]*

La falla que no té intensió satírica es una falla desllavasá, que produix melenchia, com quant agafes la gripe. A lo pichor es un monument pretensió, una bufa de pato molt unflaeta; el mires y te quedes mes serio que el porrito Cristóbal: ¡ché, qué timo!

Falla guanyadora del primer premi, obra de Vicent Benedito per a la comissió dels carrers Comte de Salvatierra-Francesc Blanquells

ANGELETA ALGARRA, Reina de les falles (*El Fallero*, 1931)

L'opinió de la nostra reina de les Falles de 1931 —la primera— no té preu... El ben cert és que la qüestió interessava des de feia temps, però l'any anterior i el corrent va alçar polseguera en els mitjans, fins i tot en els considerats cultes.

L'any anterior, la revista *Taula*, bé que com a tema secundari, havia tractat el problema en un article que podríem qualificar d'editorial, signat pel Velluter:

[...] Anem a parlar de les falles? No; en aquesta revista no es parla més que de literatura i subsidiàriament d'art. I les falles no són art, encara que dissortadament algunes persones s'empenyen en fer-les artístiques. La gràcia de les falles està precisament en la seua ingenuïtat, en la seua agredolça imperfecció. Quan s'assemblen als monuments... quasi preferim els de "Mariano" Benlliure!...

"Literatura fallera", *Taula de Lletres Valencianes*, 29 febrer 1930, p. 12

(No és l'hora de fer comentaris sobre la consideració que l'obra de Benlliure tenia entre els progressistes de *Taula*.)

Ben clar ho deixava, també, Eduard López Chavarrí, en el número corresponent al mateix any 1930 de la revista *Els Falleros*, en el seu article "Versos de falla"; tot denunciant l'efecte que sobre els versos dels llibrets tenia la nova moda:

Desde que va aixó de les falles "artístiques" (que no es atra cosa que disfrasar malament la impotencia de tindre idees de "guasa" y bon humor) tot se torna seriót, pedant y sense gens d'alegría.

Y als versos de falla s'els ha tret també la gracia ingénua, la espiritualitat humorística que fea riure de veres; ara ho encomanen aixó a poetes, y fins a poetes de Jocs Florals. Alegría encomanada, broma d'encárrec; ¡aixó no es festa fallera ni alegría de bons valencians!

Lo castís era la reunió dels falleros pensant cada ú la seua, y posant en cuartetes o en "désimes" plenes de "salero" (encara que les sílabes no anaren masa exactes) al novio coent del cantó, o a la bufanúgols de damunt

de la botigueta, o al prestamist del número 6, o al polític aprofitat...

Encara recordem aquells famosos "ecos", ú dels quals resumix el caràcter de la festa en quatre paraules millor que tots els versos "modernistes" que son dignes acompanyants de les aborrides falles artístiques y d'ahón l'esperit popular está sempre més llunt...

Però el que més importa, per a dibuixar l'ambient crític en què es va covar la festa de l'any 1931, és l'opinió, molt dura, de B. Morales Sanmartín, per al número de *Les Falles Valencianes* de 1930. En el seu article "Bosetos de falla", ens diu:

Els autors de bosetos de falla deuen estar convençuts a estes hores –y si no hu estan, pichor per a la festa popular– de que la falla artística deu desaparèixer per a sempre.

El oriche y el caràcter de "la falla", com incheniosa, humorística e irònica nota de la alegre sátira popular valenciana, protesten contra la falla artística, que no ompli ningún fi històric ni tradicional. ¡Eixes falles que dona pena cremar per masa boniques no deuen plantarse y molt manco cremarse.

¿Quina finalitat fallera tindria reproduir la porta dels Apóstols, de la Catedral, la fachá de la casa del Marqués de Dos Aigües o les Torres de Serrans per a cremarles después? Seria un atentat de lesa patria y de lesa art.

En cambi, ¡cuánts asunts dignes de la falla "cremable" podríen trobarse si escarbárem un poc en la masa social valenciana!...

¡Foc en les colles d'envechosos, de inútils, de crítics de café, que tot ho troben mal y res saben fer, y que al pasar per la vida no deixarán en ella ni la sombra de un pensament orichinal, ni el recort de un'obra bona, ni el actiu de una empresa sana!

¡Foc en els sabis de servell de siment armat, en els abogats de marche, en els dotors de secá, en els pintamones de la consabuda y desacreditada tauleta, en els picapedrers d'estátues de cartó-pedra, en els poetes laberíntics a qui no entén ni el sabi ni el ignorant... ni ells mateixa s'entenen! ¡Foc en tota esta faramalla de intellectuals de pega, que ni fan ni deixen fer y dels quals el poble se riu, porque sap que no aporten a la cultura patria y al progrés cheneral ni el valor de un

cañamó, ni lo que pesa un cabell blanc de un home honrat!

Vet ací, en canvi, l'opinió de Manuel Gil Alonso, en un seu article denominat, simplement, "Falles", en *El Fallero* de 1931, la mateixa revista que considerà justificat de fer una enquesta de personalitats sobre el tema, aqueix mateix any:

Monuments de art, consagració definitiva de la rasa valenciana. La falla es el enlairament del inchénit popular sim de glories [...].

La evolusió progresiva es tan maravillosa, que pronte será la atracció de turisme més important d'Espanya. Cuant el poble se done cónter de lo que significa pera el engrandiment de Valensia (urbe moderna), reproduirém un edifisi popular de cada provincia, y será obligat que de cada rechió de Espanya envíe sa representació pera vore la ofrenda maravillosa de esta perla española.

Este añ, la Compañía dels ferrocarrils del Nort fará tren espesial de Madrit, y vindrá el director, exelentísim señor don Félix Boix (acompañat de atres altes personalitats de la Compañía), com a president de honor de la grandiosa falla que plantarán els ferroviaris a la eixida de la estasió.

Atra modernitat hia este añ. Les Reines de les falles. [...]

Yo crec que els valensiáns debíem adquirir un local pera "Museo de Falles"; conservar cada añ la millor, catalogarles com a propietat de la siutat, y que el turismo se encarregue de difundir la fama de este poble admirat, que per molt qu'el abandonen els Guberns, sempre será la choya y espill clarísim de tota la nasió.

Podem observar, entre altres coses, la prime-renca demanda d'un museu faller, tot i que no està per a la conservació d'un ninot, ni d'un grup de ninots, sinó d'una falla sencera. També, la motivació econòmica, amb la creixent importància del turisme.

Malauradament, no es pot resseguir, en la premsa de l'any 31, les possibles causes ni els efectes d'aquesta polèmica: l'habitual reproducció dels esbossos no ens permet judicar bé el caràcter més o menys artístic dels monuments plantats. No obstant, sí que hi ha dades

que mostren que un cert component artístic diferenciat de l'estètica popular majoritària podia estar fent-se cada vegada més present en el disseny dels monuments.

L'any 31 serà aquell en què es plantejarà, com a novetat, el concurs d'esbossos de monuments fallers. El convocarà el Comité Central Faller, el 5 de març. Fins i tot, es posen a la venda, com en una galeria d'art:

Entre los festejos del programa de esta Asociación fallera valenciana, figura como heraldo de las fiestas, una Exposición de los bocetos de falla, que se inaugurará en el Ateneo Mercantil el próximo día 14, a las seis de la tarde.

Bases del concurso:

Podrán asistir a él todos los artistas valencianos, sean o no constructores de fallas; si los concurrentes estuvieran entre los segundos (no constructores de fallas), será condición indispensable que los haya autorizado el autor del boceto, haciendo éste dejación del derecho de prioridad que le asiste. [...]

En caso de la adquisición de ellos el autor percibirá el 60 por 100 de su importe, y el 40 por 100 restante quedará en poder del Comité para engrosar los fondos recaudados por este organismo director, para fiestas. [...]

El acto inaugural se revestirá de la solemnidad que merece esta manifestación artística, nueva faceta de nuestro festejo popular, que es de desear vaya adquiriendo la importancia que se le da en todas partes.

"Las Fallas. Comité Central Fallero. Exposición. Concurso de Bocetos", *El Mercantil Valenciano*, 10 març 1931, p. 3.

En qualsevol cas, no sembla que les coses anaren bé del tot, però no per causa del públic, sinó per la timidesa dels artistes... si fa falta, allarguem el termini:

Ayer quedó inaugurada la Exposición de bocetos, a la que no se le dió la solemnidad correspondiente por el reducido número de los presentados. Pero [...] algunos concursantes se habían presentado en estas oficinas en horas en que no se encontraban en las mismas los componentes de aquel organismo, [...] para dar facilidades y que sea lo

más importante posible, se admitirán bocetos hasta hoy a las diez de la noche [...].

El Comité Central Fallero espera que los artistas sabrán perdonar esta deficiencia, y responderán debidamente a la gran expectación despertada en el público por esta nueva faceta de la manifestación artística valenciana.

"La fiesta de las Fallas. Concurso de bocetos de falla", *El Mercantil Valenciano*, 15 març 1931, p. 3.

El domingo se inauguró la Exposición de bocetos organizada por el Comité Central Fallero, no respondiendo a la expectación despertada por haberse presentado en número muy reducido y ser bastante flojos.

Dicha Exposición, que se encuentra en el Ateneo Mercantil, podrá ser visitada por el público.

"La fiesta de las Fallas. La exposición de bocetos", *El Mercantil Valenciano*, 17 març 1931, p. 3.

Potser, finalment, la creació d'un premi al caràcter "artístic" dels esbossos de falla no anara en la línia d'afavorir la valoració pública dels models estètics tradicionals.

2. La premsa fallera: un conflicte de drets

"Ham segut víctimes d'un engañ" titulava, clar i ras, el seu editorial, la revista *Les Falles*, que, datada el 21 de febrer de 1931, deia ser "Suplement al número 236 de *La Chala*" i afirmava que "Publica un alvans de la festa de San Chusep en 79 bosetos de falles". El text és colpidor, i permet albirar amb total cruesa un futur conflicte d'interessos entre els elements "creadors" de la Festa i els seus propagandistes més conspicus, els mitjans de comunicació. També es limita, amb claredat, el suposat dret d'una organització institucionalitzada de la festa per a monopolitzar l'administració dels drets d'ús dels seus elements estètics més vidents. De moment, els artistes no s'hi veuen implicats directament. Serà la primera vegada. És l'Editorial Carceller la que parla:

Fa algunes setmanes, al tratar de cumplir nostra misió informativa pera la confecció d'este periódic, tropesárem en traves que may habíem tropesat.

No es posible dejarlos copiar el bosoito (mos dién els artistes). El Comité Fallero vol fer un llibre de falles, y necesita impedir que ixquen els demás. [...]

Contra nosatros no anaba res. Ells sols volíen evitar el trist espectácul que tots els anys donen eixa serie de periodiquets, que un mes avans de la festa, ya están en lo carrer oferint al públic la bazofia de unes informacions incompletes, falses, publicant bositos de falles cremaes anys anteriors; en una paraula: engañant al públic y desprestichiant a Valensia. [...]

— Volem matar eixa morralla de periodichuchos, y que les publicacions falleres de prestichi, de abolengo, com es *El Fallero* y el *Pensat y Fet*, ixquen ben informaes y en vespres de la festa, com deu ser. [...]

— Pero vostés no se preocupen. A vostés els farem salvoconducto pera que'ls artistes no els neguen els bositos. Sols els preguem que no traguen el periódic al carrer hasta después de publicat el llibre del Comité.

Donárem nostra paraula [...].

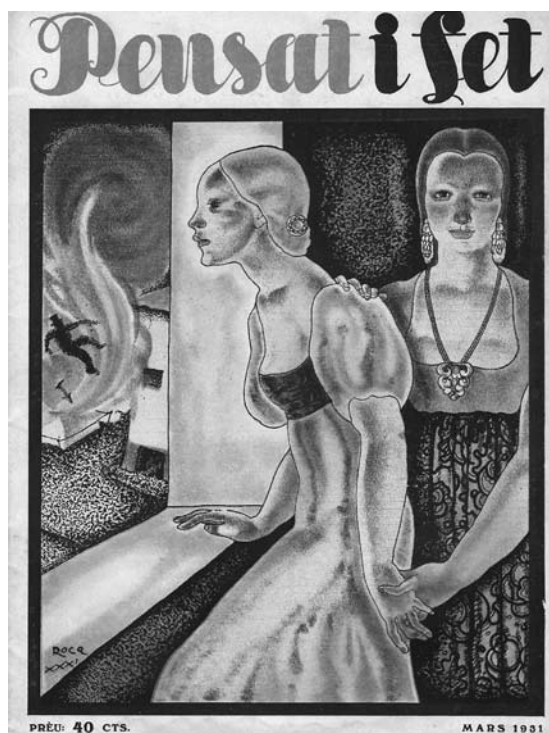
Se limitarién només a publicar *El Fallero*, que ix sempre tres dies avans de la festa, y sacrificariem les demás publicacions [...].

El Comité, fent us y abús de una forsa que la casualitat posá en les seues mans, pactá después en tota eixa "morralla de periodiquets que volía fer desaparéixer. [...] arrancanlos la promesa, clar está, de que no "eixirien a la venta hasta pasat Febrer". [...]

Pasaren uns dies, y cuant plens de curiositat esperabem l'aparisió d'eixa maravilla de llibre que pensaba fer el Comité, s'enterem de que sert suchecte, en secret, y mediant una cantitat estipulá, había adquirit la exclusiva pera traure un periodiquet en el mes de Febrer, mentres tots els demás estabem compromesos a no eixir hasta Mars. [...]

¿El Comité Fallero [...]. Al intervindre en la vida dels periódics falleros ¿es la seua obligació achudar, protechir, fomentar estos vehículs de propaganda, o anularlos, destruirlos, creant exclusivismes antipáticos, que constituixen un favoritisme irritant a la par que una agresió a la caixa de Empreses respectables? [...]

¿Per qué tots els periódics ham d'aseptar, sumisos, el día d'eixida, mentres aplega un

Portada de la revista *Pensat i Fet* del 1931, obra de Roca

improvisat en estos asuntos, y per baix ma adquirix una exclusiva que perchudica a tots? ¿Quí es el Comité pera dispondre dels dinés del públic? [...]

Lo únic que han fet es vendre una exclusiva en perchuí de interesos que debíen haber respetat. Y l'han venut a qui per no entendre d'estes coses, ha fet un solemne mamarracho.

Menos mal que no li aplica el marchamo del Comité. [...]

Per aixó, [...] trenquem el pacte, y en cuarenta huit hores ham improvisat este número de *Les Falles* que, de haber serietat en les persones, enguañ no habera eixit.

Y conste que tenim dret a eixir de "una manera y de atra". ¿Per qué? Perque som periodistes de ofisi; perqu'estem ventidós anys en constant comunicació en el públic valensiá; perque tenim constituída una editorial; la Editorial Carseller, que conta en varies publicacions periódiques, legalment autorisaes, que paguen la seua contribusió, y tenen dret a la vida.

[...] mosatros, estem tot l'any servint al públic [...].

Res més.

Serà contestada per *El Poble Fallero*, en l'editorial "Al públic", però els elements ideològics de l'enfrontament ja estan servits més amunt:

Un periòdic fallero, poc escrupulos, no content en haber patechat la seua firma nos culpa d'una informalitat y un engañ, que ell a soles ha comés. Y no sols el sinisme y la osadía d'eixe paperot biliós, se fica en nosotros sino també en eixe grupo de caballers, nobles valensiáns, que componen el Comité Sentral de Falles, que ha segut el verdader víctima del engañ d'el sitat periòdic al confiarli uns bosetos baix un escrit del Director comprometense a no fer us d'ells hasta determiná fecha. [...]

D'un altre to és la polèmica dels continguts, que va ser intentada per *Taula* els anys precedents, sense cap èxit; però on, a més, planteja, potser també per primera vegada, el problema econòmic dels drets d'autor. Escriu el Velluter:

Una altra mena de literatura fallera és la que integra les publicacions que donen principalment gravats de les falles i un itinerari per a seguir-les. Aquestes revistes —llevat d'alguna que constituía admirable excepció— estàn fetes per uns senyors que volen guanyar unes pessetes que a vegades arriben a uns quants mils. Aquests senyors paguen als que els proporcionen el paper, als impressors, als gravadors, a tots... menys als escriptors!

"Literatura fallera", *Taula de Lletres Valencianes*, 29, febrer 1930, p. 12.

Valga, per a acreditar el caràcter precursor de *Taula*, en l'anàlisi estricta dels continguts de les revistes falleres, l'article "Lletres falleres", que signa el Secretari en març del 29, en el número 18 de la publicació (p. 9), on també sura la qüestió de la normativa ortogràfica "no seguida" per aquestes publicacions:

A hores d'ara s'han llançat al carrer, amb el soroll d'editorial baralla de tots els anys, cinc o sis publicacions "amb la fotografia de totes les falles". Atres més eixiràn abans de la festa. Festa tan fétil que parix literatura, ilustracions, monuments, música, llepolies...

Esta multiparitat que aumenta cada dotze mesos dona, amb son esbalot, propaganda i animació al festival únic. [...]

Per això volem dir amb la serenitat que calga, però amb ferma convicció de qui creu fer un bon servici, que toca als editors d'aquestes revistes, decidir-se alguna vegada a epatar als seus competidors, no sortint més enjorn de casa, sino anant millor vestits i presentant-se a la gent, més cultivats i amb un bon gust que no és mai incompatible amb l'humor producte de poesia "sèria".

Heus ací el PENSAT I FET. Es el precursor d'estos llibrets que ara es prodiguen. Des de la seua aparició ha escollit els treballs i s'ha preocupat de dur una acurada ortografia. Puix "a pesar" d'això ha gojat de popularitat a través de la seua ja llarga vida i, sense perdre el cap, davant de la competència, ix a son temps i fruiu d'una nombrosa clientela i d'un nom ja afermat entre tots els públics. El distingir-se per la seua correcció ni li ha impedit cultivar els gusts de les gents ni barrejar, entre les coses frèvoles, algun saborós producte de poesia "sèria". [...]

3. Les belleses falleres

L'any 31 seran oficialment escollides, per primera vegada, belleses falleres de les distintes comissions de falla, i serà elegida la primera reina de les Falles, Angelita Algarra. Els dos anys immediatament anteriors, la primera i la segona miss Espanya han sigut valencianes: Pepita Samper, en 1929, i Elenita Pla, en 1930.

Angelita Algarra, bellesa de la plaça de Calatrava, serà denominada reina de les Falles; després, l'any 32, les senyoretetes Cruz Robles i Consuelo Cariñena seran denominades fallera major, però compartiran la dignitat; finalment, l'any 33, Leonor Aznar Carceller serà la primera que portarà, en exclusiva, el títol de fallera major.

El 13 de setembre, en una revetla als Vivers en què es presentaran 60 candidates —o 59, segons la font i el dia de publicació de l'article—, seran escollides onze finalistes, després d'una primera tria de disset; després, el 20 de setembre, en una altra revetla al mateix lloc, serà escollida la reina de les Falles. Hi hagué, òbviament, belleses d'algunes falles que no van participar en l'elecció: perquè no van voler

les comissions respectives o perquè encara no havien sigut escollides.

Des de la talaia privilegiada que li atorgarà la secretaria de la comissió executiva del Comitè Central Faller, el col·laborador d'*El Mercantil Valenciano* Manuel García Dasí, conegut com a *Tristezas*, farà les cròniques més extenses dels esdeveniments relacionats amb aquesta novetat, que es consolidarà fins a convertir-se en element gairebé indestruïble de la festa.

Ell mateix començarà a publicar, el 10 de setembre de 1930, una col·lecció de fitxes, que acabarà el 26 del mateix mes, on ens donarà a conèixer la identitat de les belles falleres participants, que aquell any designarien les distintes comissions en successives reunions estiuenques; amb una fotografia, dades biogràfiques i, fins i tot, els resultats de xicotetes entrevistes. El primer article el va encapçalar la següent introducció:

LOS FALLEROS SE HAN UNIDO: Los falleros... convencidos de que el apoyo oficial que se prestaba a las fallas era insuficiente para la categoría de las mismas, acordaron unirse, y [...] surgió la Asociación General Fallera Valenciana, compuesta por **setenta** comisiones de Falla. [...] ya tienen formado el Comité Central Fallero, que no tiene por fin y programa más que la unión verdad [sic] de todas las comisiones de falla, el engrandecimiento de éstas, y el que el festejo de las fallas adquiriera en todo el mundo la importancia que se merece, que sea algo así como la Gran Semana de Deauville o el Carnaval de Niza, algo tan grande y tan extraordinario y sublime, que los extranjeros de todos los países queden maravillados al contemplar tanto arte y tanto derroche para sólo durar unas horas [...].

LAS VERBENAS: El Comité Central Fallero, queriendo unir un festejo tan bello como el de las fallas con algo más bello y hermoso, pensó en la mujer valenciana, cantera inagotable de reinas y campeonas de belleza, que han asombrado, no sólo a España toda, sino al mundo entero, y a tal fin ha organizado un monumental Concurso de Belleza Fallera, que se celebrará en los Viveros los días 13 y 20 de este mes, y en el que se elegirá la Reina de las Fallas.

Però quan, en aquest primer lliurament, ens parle de la bellesa de la comissió de Doctor Sumsi-Francesc Sempere, la senyoreta Amparín Ramos Ripoll, ens dirà que "Su hermana Elvirín ya fue proclamada reina en una verbena que se celebró el pasado año", sense especificar de quina classe de revetla parla.

En qualsevol cas, García Dasí s'atribuirà amb claredat la paternitat de la idea, en l'article "Diu Tristezas...", per a *Estampa Fallera*, en 1931:

[...] Y aprovechando el ser secretario del Comité Central Fallero, traté de donar vida, per tots els michos, a una idea que feia molt de temps me bullia en lo cap; y que era el achermanar la festa de les fallas, tota sátira y art, en la hermosura de nostre [sic] dones.

Tal y com hu concebí, el seu manifestí als companeros del Comité, y asestant éstos la meua idea, naixqué a la vida el primer "Concurso de bellezas falleras". Que tal y com yo l'habia forchat en la imachinasió, no

Angeleta Algarra, reina de les Falles de l'any 1931

era un Concurs més, ahón anaben les belles a lluir els traches y maquillaches o pa conseguir el premit, que fora la porta auberta de les seues ilusions peliculeres. Este Concurs era atra cosa, era una representasió de barri, de estos carreróns y plasetes estrechos com ambuts, en els que tant hem chuat en nostra infansia. [...]

Queda clara la finalitat purament estètica d'aquesta incorporació de la dona a la representativitat fallera. De fet, no falten les mostres, que, això sí, es van fer públiques, que les dones no les tenien totes... Quan *Estampa Fallera* permet que actuen com a col·laboradores les belleses falleres Carmencita Sanchis López, de la falla de la plaça de Mossén Sorell, i Conchita Escutia Blasco, de la falla de la plaça de l'Arbre, potser algú de la redacció els diria més d'una inconveniència, perquè Carmencita Sanchis inicia el seu article, titulat "Les Falles", amb aquestes paraules: "Escriure no es per a mi tan difísil com creu el Chove Director d'esta Revista, el que [...] em digué qu'escriguera cuantsevol coseta, qu'éll en tot cas ho arreglaria después donantli forma lliteraria [...].

Els redactors de la revista ho diuen clar, però: la finalitat amb què es publiquen aquestes dues col·laboracions és: "Per a demostrar que la bellea i la cultura guarden una perfecta corrent compatible".

Fora d'açò, el ben cert és que, més enllà dels habituals desacords sobre la idoneïtat de l'elecció de les membres de la cort, no s'hi poden destacar més problemes que els que va ocasionar el suposat origen no valencià d'algunes de les participants en les revetles falleres dels Vivers.

El 14 de setembre de 1930, a la pàgina 6 del diari *El Mercantil Valenciano*, es dona notícia d'haver rebut en la redacció la comissió de la falla Cuba-Dénia i la de la plaça de Mossén Sorell, que es queixen de la forma en què s'ha fet l'elecció. La segona, a més, "nos expresó su disgusto por entender que en la elección habían sido incluídas algunas muchachas que no son valencianas".

El 18 de setembre, en la fitxa corresponent a la bellea de Comte de Salvatierra-Mercat de Colom, Carmencita Huélamo Sahuquillo, que havia sigut escollida com una de les onze finalistes en la revetla del dia 13 de setembre, es diu:

Su elección ha sido de las más discutidísimas [sic], pues se ha corrido la especie de que no es valenciana y que es nacida en Cuenca; pero la señorita Carmencita nos ha desmentido dicho infundio al decirnos que es hija de Masanasa, y que a los tres años fue cuando marchó a Cuenca y al poco tiempo volvió a nuestra ciudad, de donde no ha vuelto a salir.

4. El premis als monuments infantils.

El Mercantil Valenciano, el 19 de març (pàgina 3), saludarà complaent la creació dels premis de la penya Tot i Res, en l'any 31:

La Peña Tot y Res ha concedido los premios a las fallas infantiles del siguiente modo:

Primero, a la de la calle de Alboraya, San Pío V; segundo, a la de la plaza del Pilar, niño Pepito Gil, y el tercero, a la de la Tapinería, niño José Guillemol.

Es digna de todo elogio la idea lanzada por esta simpática Peña al premiar las fallas infantiles, pues algunas de ellas estan tan bien construídas como las mejores.

* L'article "Les particularitats d'un any faller: l'any 1931", es va publicar en el llibret de la Falla Pere Cabanes-Joan XXIII de la ciutat de València de l'any 2010. L'autor vol agrair la col·laboració rebuda per part del personal de l'Hemeroteca Municipal de València i de Tomás Quesada Hidalgo, de la biblioteca de l'Ateneu Mercantil, com també d'aquestes dues institucions.